

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Oulun kaupunki kiittää Oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä koskien valtioneuvoston periaatepäätöstä, jolla linjataan suomalaisen demokratiapolitiikan tavoitteista 2020-luvulla. Yhteisen demokratiapolitiikan pyrkimys edistää ihmisten poliittisten ja kansalaisoikeuksien toteutumista yhdenvertaisesti on tärkeä tavoite.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***
- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönnotto***
- ***Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen***

Aikamme tunnistetut ilmiöt, kuten tarkoituksellinen epäluottamuksen herättäminen vaatii demokratiapolitiikan toimenpiteitä ja luottamuksen rakentamista. Tavoiteltavaa on myös tasa-arvoisten poliittisten ja kansalaisoikeuksien toteutuminen. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta määrittää viranomaisen velvollisuudeksi edistää yhdenvertaisuuden lisäksi myös tasa-arvoa toiminnassaan. Esimerkiksi demokratiapolitiikan edistämässä olennaisten, turvallisuutta lisäävien tavoitteiden, kuten turvallisemman poliittisen ja kansalaisyhteiskunnan fyysisen ja digitaalisen tilan luomisessa tulee tarkastella sekä sukupuoleen kohdistuvia että vähemmistöryhmien intersektionaalisia kokemuksia.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

Kansalaisyhteiskunnan monimuotoisuuden huomioimiseksi on tavoiteltavaa linjata myös erityisryhmiä koskevista tavoitteista ja yksityiskohtaisemmista toimenpiteistä heitä koskien. Demokratian toteutumisen varmistamiseksi tulee yhdenvertaisuus ottaa huomioon kaikessa osallisuutta koskevassa suunnittelussa myös käytännön tasolla ja toteutukseen tulee ohjeistaa. Osallisuustilaisuuksien toteuttamisessa on lähtökohtana pidettävä esimerkiksi tilaisuuksien ja tapahtumien esteettömyyttä ja saavutettavuutta digitaalisesti tai fyysisesti riippumatta tilaisuuksien kohderyhmästä.

Osallisuus toteutuu, kun sen vaikuttavuutta voidaan mitata ja arvioida. On keskeistä lisätä keinoja osallisuuden ja demokratian toteutumisen arvioimiseen myös tulevilla hallituskausilla.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*

- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

Omaa elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon vaikuttaminen ja osallistumiseen kannustaminen ovat konkreettisia, lähellä kansalaisyhteiskuntaa olevia kuntien keinoja eriarvoisuuden kokemuksen vähentämiseen. Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen ja demokratiakasvatus ovat tärkeitä asioita, joihin esimerkiksi Unicefin lapsiystävällinen kunta -mallin tavoitteet vastaavat. Oulun kaupunki on mukana lapsiystävällinen kunta -mallissa ja kuntien verkostossa.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntäprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

Hallinnon avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen on tavoiteltavaa ja siihen löytyy hyviä käytäntöjä ja tavoitteita valtiovarainministeriön koordinoimasta, Suomen avoimen hallinnon toimintaohjelmasta ja strategiasta. Selkeä, selkokielinen ja monikielinen osallisuusviestintä lisäävät myös vähemmistöjen mahdollisuutta osallistua. Oulun kaupunki on sitoutunut hallinnon avoimuuden edistämiseen toimintasuunnitelmalla, jossa tavoitteena on käytännössä lisätä ymmärrettävyyttä, tiedon ja päätöksenteon avoimuutta, palvelujen saavutettavuutta ja esteettömyyttä sekä kokemusasiantuntijuutta.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*

- ***Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.***
- ***Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.***

Yhteiskunnallisen keskustelukulttuurin avoimuus, moniarvoisuus ja syrjimättömyys lisäävät eri väestöryhmien osallisuutta. Osallisuusmenetelmiä, kuten dialogisuutta käytettäessä voivat nousta esiin yhä enemmän yhteiskunnan moniäänisyys ja eriarvoisuuden kokemukset. Erilaisia ilmiöitä tunnistamalla osallisuusmenetelmien avulla lisätään Suomen demokriatipolitiikan toimenpiteiden vastaavuutta todellisiin kansalaisyhteiskunnan tarpeisiin. Kokemuksellisen tiedon arvostaminen ja hyödyntäminen osana päätöksenteon tietoperustaisuutta ovat osallisuudella tavoiteltavia asioita.

Linjauk 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehtotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- ***Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.***
- ***Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.***
- ***Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.***
- ***Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.***
- ***Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.***
- ***Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.***

Kansalaisjärjestöjen osallisuus on yksi keskeinen asia myös alueellisen osallisuuden edistämässä sekä kuntia että tulevia hyvinvointialueita koskien. Osallisuudella on erityisen tärkeä rooli erilaisissa muutostilanteissa.

Linjauk 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti
Toimenpide-ehtotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- ***Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokriatia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.***

- ***Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.***
- ***Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.***
- ***Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).***

Erillisen toimenpideohjelman laatimisessa seuraavalla hallituskaudella on tarkoituksenmukaista hyödyntää kuntien osallisuusosaamista ja ottaa mukaan osallisuutta pitkään käytännössä toteuttaneita tahoja. Kansalaisyhteiskunnan toimivuuden mittaamisessa osallisuuden tulee olla yksi keskeisimmistä arvioinnin perusteista Suomessa. Suomalaista demokratia-, ihmisoikeus-, ja oikeusvaltioalan asiantuntemusta on tarkoituksenmukaista hyödyntää myös kansainvälisessä yhteistyössä.

Niemelä Merja
Oulun kaupunki - Konsernihallinto